

УДК 378.147:78

В. М. Москалюк

**МЕТОДИКА РОБОТИ НАД ДИКЦІЄЮ ЗІ СТУДЕНТАМИ
ІНСТИТУТУ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ**

На наш погляд, сьогоднішні студенти, майбутні співаки та викладачі вокалу, дещо пасивно ставляться до процесу формування своїх мовно-голосових даних, не проявляють належної активності в освоєнні нових технічних вправ для дихання, голосу, дикції, вважаючи головною для себе безпосередню роботу над вокалом. Між тим, кожний вокальний твір починається з вдиху, з першого звуку, слова і від того, наскільки правильно це зроблено, залежить сила і польотність звуку, від напрацьованої дикції – чіткість проспіваного слова. Тому робота над дикцією зі студентами вокальних спеціальностей становить дуже важливий сегмент їх професійної підготовки, оскільки важливим етапом підготовчої роботи до виконання тих чи інших творів є здобуття чітких уявлень не лише про авторів музики і тексту, епохи написання твору, а й про особливості мови, її фонетику. Особливо при виконанні творів мовою оригіналу, яке повинне відповідати сучасним вимогам.

Першоджерелом будь-якого вокального твору є поетичний текст, котрий тісно пов'язаний з музичним і відіграє важливу роль у формуванні художньо-образної сфери виконавця. Аналіз поетичного тексту необхідно розглядати як складову частину цілісного аналізу вокального твору. Добре опановані та осмислені поетичні рядки пробуджують фантазію, сприяють виникненню художніх образів і глибоких почуттів, хвилюють не тільки виконавця, а й слухача. Виконання вокального твору студентом поєднує поетичний і музичний тексти у цілісний твір виконавського мистецтва. Співвідношення поетичного і музичного текстів є рівноцінним, однак за усталеною (і, до речі, хибною) вокальною традицією музичний текст домінує над поетичним. Проте фундаментом будь-якого твору завжди буде поетичний текст. Не забуваймо про думку К. С. Станіславського відносно того, що текст у вокальному творі – це що, а музика – це як, хоча текст і являє собою лише підґрунтя, на якому виникає музичне прочитання вокального твору [1, с. 112].

Музичний текст не тільки розкриває основну ідею літературного твору, але й підсилює його емоційне звучання такими засобами, як інтонаційне наповнення, ритм, фразування, що сприяє об'ємності образів, настроїв, барв. Саме таким чином композитор, поєднуючи поетичний текст з музичним, додає нові смислові нюанси, які розширюють художній простір твору. Тому викладач повинен сформулювати у студента дбайливе відношення до оперної арії чи пісні як цілісного твору. Підготовлені та відшліфовані у класі під керівництвом

викладача вокальні твори різних епох і стилів, закріплені виконанням на сцені, дадуть змогу співаку в подальшому спиратись на ці здобутки в самостійній творчій діяльності.

Робота над дикцією будується з урахуванням вокально-технічної підготовки студентів. За весь період навчання студент повинен оволодіти різноманітними дикційними прийомами та навичками, але виховання артиста-співака – процес тривалий і вимагає від викладача постійної, копіткої, цілеспрямованої роботи. В опануванні кожного твору співаку потрібне не тільки розуміння змісту, але й здатність помічати і враховувати різні деталі музичної мови: особливості мелодики, гармонії, метроритму, динаміки [2, с. 42].

Вірне розуміння драматургії і композиції твору, а також вибір темпу, динаміки, артикуляції містяться саме в закономірностях музичної мови.

Кожний студент потребує індивідуального підходу, що є очевидним, бо скільки студентів, стільки особливостей. Однак, така робота сприяє набуттю досвіду студентом та викладачем, розширює музичний світогляд, допомагає внутрішньому збагаченню новими вокально-технічними засобами. Це націлює на дбайливу працю, підвищення рівня загальної і музичної культури виконавців у поєднанні з творчою самостійністю. До цього слід додати, що виконання вокального репертуару, з точки зору чіткої дикції, потребує накопичення різноманітних вокальних барв, штрихів, використання вільного, природного, повноцінного вокального звуку.

Робота студентів над дикцією у вокальному класі передбачає необхідність визначення і вирішення низки завдань, а саме:

- розуміння специфічних особливостей та загальних основ словесної дії в мистецтві актора і художньому слові, а також основних положень К. С. Станіславського та В. І. Немировича-Данченко про роботу актора над художнім словом [3, с. 42]; [4, с. 121] ;

- застосування у сценічному мовленні знань з орфоепії;
- опанування вправ артикуляційної гімнастики,
- вірне артикулювання голосних та приголосних звуків;
- передача за допомогою інтонації логічних наголосів;
- оволодіння дикційними навичками.

Суттєву допомогу в роботі над дикцією може надати використання сучасних технічних засобів навчання (запис на звуконосії). Слід запропонувати студентам проспівати твір та записати його виконання на звуконосій. Потім прослухати запис, роблячи нотатки за ходом виконання, позначаючи усі необхідні моменти для покращення звучання в технічному та художньому плані. Такий прийом повинен допомогти студентам почути себе, виявити свої недоліки або впевнитись у правильності своєї вимови під час співу.

Найбільш поширеними, але найменш усвідомлюваними студентами, є артикуляційні недоліки, які суттєво впливають на

голосотворення та сприйняття слова слухачем. Недбала артикуляція, неякісна вимова, а в окремих випадках і нечітке виголошення деяких звуків, погіршують не тільки якість звуку, а й передачу виконавцями усієї гами почуттів [5, с. 18].

Розвиток співацької дикції – дуже важливе й складне завдання, яке вимагає комплексного вирішення в процесі навчання студентів-вокалістів у класі з фаху, на уроках вокального ансамблю і в оперній студії. На цих заняттях слід приділяти особливу увагу якості дикції. Без чіткої дикції неможливо повноцінно донести до слухача музичне слово, яке несе в собі образно-смысловий, емоційний зміст твору. Постійна увага викладача до вимови і донесення слова співаком до слухача під час виконання твору, значно покращує становище. Однак у педагогічній практиці стійкі недоліки дикції є достатньо поширеними. У такому разі можна порекомендувати дикційні вправи, спрямовані на усунення цих недоліків.

Причиною поганої дикції, окрім інших чинників, є недбале ставлення студентів до тексту музичного твору. Як правило, ці недоліки поступово зникають, якщо викладач звертає на них увагу, робить студентам зауваження і працює над їх виправленням.

Враховуючи необхідність поступовості і послідовності у формуванні дикційних навичок, на початковому етапі бажано брати для опрацювання твори невеликого діапазону, з плавним голосоведенням. Дуже корисним музичним матеріалом можуть бути українські народні пісні в обробці відомих композиторів, нескладні авторські пісні та романси.

Основна увага повинна приділятися роботі над якістю художнього виконання творів, відпрацюванню нових звукових якостей, особливостей інтонування, тембрової наповненості, відчуття слова, фрази, стилю. Робота над дикцією сприяє навчанню молодих співаків більш витонченому нюансуванню, зосередженню на окремих сторонах виконуваних творів, зокрема, рисах музичного викладу, дикційних підходах до найскладніших елементів вокального твору.

У роботі над дикцією особливе значення приділяється образній сфері твору і необхідності донести її до слухача. В процесі навчання докладний дикційний самоаналіз повинен стати завданням для самих студентів, спонукати їх до самостійного пошуку матеріалів, спроможних глибше розкрити художні таємниці кожного твору. Така робота дасть студентам змогу ґрунтовно засвоювати необхідні вокальні навички, відшліфувати майстерність виконання творів, сприятиме націлюванню їхньої уваги не тільки на технічні деталі, але й на пізнання глибин художнього змісту. Тому, паралельно з допомогою в освоєнні професійних мовно-голосових навичок, педагогу з вокалу необхідно працювати над вихованням у студента наступних якостей:

схильності до активної, самостійної роботи над собою, над вдосконаленням внутрішньої та зовнішньої техніки;

впевненості у необхідності стабільної роботи над собою протягом усього творчого життя, а не лише в період навчання;

бажання постійного пошуку нових методів, спрямованих на розвиток власних творчих можливостей;

необхідності взаємозв'язку з викладачем, взаємодовіри під час навчання та в процесі професійної діяльності.

Ці умови, на наш погляд, зроблять процес формування навичок професійного сценічного мовлення більш якісним і продуктивним, допоможуть виховати активну особистість, яка буде спрямовувати свою творчу енергію на невпинний пошук шляхів до самовдосконалення.

Підводячи підсумок наведеного вище, слід зазначити, що процес роботи над музичними творами є нескінченним. Кожний новий твір відкриває перед виконавцем нові обрії, ставить нові завдання, які потрібно вирішувати в процесі його втілення. Робота над кожним новим твором, сприяє накопиченню творчого досвіду, зростанню професійної майстерності виконавців, формує артистичну індивідуальність, що стане важливою основою майбутнього творчого життя.

Список використаної літератури

1. Станиславский К. С. Собрание сочинений в 8 томах / К. С. Станиславский. – М. : Искусство, 1955. – Т. 3 : Переход к воплощению – 1955. – 508 с. **2. Павлюченко С.** Вокально-артикуляционные упражнения и этюды / С. Павлюченко. — М. : Музыка, 1968. — 109 с. **3. Станиславский К. С.** Собрание сочинений в 8 томах. / К. С. Станиславский. – М. : Искусство, 1955. – Т. 4 : Работа актера над собой – 1955. – 484 с. **4. Немирович-Данченко В. И.** Театральное наследие / В. И. Немирович-Данченко. – М. : Искусство, 1952. – Т. 1. – 1958. – 208 с. **5. Москалюк В. М.** Решено. Поступаю в театральный! / В. М. Москалюк. – Луганск : Изд-во „Светлица”, 1999. – 65 с.

Москалюк В. М. Методика роботи над дикцією зі студентами інституту культури і мистецтв

У статті пропонуються методичні прийоми роботи викладачів над дикцією зі студентами вокальних спеціальностей. Автор наголошує на тому, що дикція становить дуже важливий сегмент професійної підготовки майбутніх співаків. Без чіткої дикції неможливо повноцінно донести до слухача музичне слово, яке несе в собі образно-смісловий, емоційний зміст твору. Стаття доводить, що розвиток співацької дикції – дуже важливе й складне завдання, яке вимагає комплексного вирішення в процесі навчання студентів-вокалістів у класі з фаху, на уроках вокального ансамблю і в оперній студії.

Ключові слова: дикція, студенти-вокалісти, професійне сценічне мовлення, вокальний твір, дикційні вправи, артикуляційні недоліки, артикуляційна гімнастика.

Москалюк В. М. Методика работы над дикцией со студентами института культуры и искусств

В статье предложены методические приемы работы преподавателей над дикцией со студентами вокальных специальностей. Автор акцентирует внимание на том, что дикция является очень важным сегментом профессиональной подготовки будущих певцов. Без четкой дикции невозможно полноценно донести до слушателя музыкальное слово, в котором заключено образно-смысловое, эмоциональное содержание произведения. Статья доказывает, что развитие певческой дикции – очень важная и сложная задача, которая требует комплексного решения в процессе обучения студентов-вокалистов в классе по специальности, на уроках вокального ансамбля и в оперной студии.

Ключевые слова: дикция, студенты-вокалисты, профессиональная сценическая речь, вокальное произведение, дикционные упражнения, артикуляционные недостатки, артикуляционная гимнастика.

Moskaliuk V. M. The Method of Work on Diction with the Students of Institute of Culture and Arts

In the article the methods of work on diction with the students of vocal specialities are offered. The author focuses on the fact that diction is a very important segment of professional preparation of future singers. Without clear diction it is impossible to fully convey to listeners the musical word, in which is concluded the vivid-semantic and emotional maintenance of the work. The article proves that the development of singers' diction is a very important and difficult task, requiring a complex decision in the process of teaching of students-vocalists in a class on speciality, on the lessons of vocal ensemble and in an opera studio.

Key words: diction, students-vocalists, professional stage speech, vocal, exercises for diction, articulation defects, articulation gymnastics.

Стаття надійшла до редакції 16.02.2013 р.

Прийнято до друку 31.05.2013 р.

Рецензент: д. пед. н. Зюзіна Т. О.